

OPERA SNG V LJUBLJANI

Leoš Janaček

Iz mrtvega doma

GLEDALIŠKI LIST šte. 1 – 1959-60

PREMIERA DNE 1. OKTOBRA 1959

LEOS JANACEK

IZ MRTVEGA DOMA

OPERA V TREH DEJANJIH

PO ROMANU FJODORJA DOSTOJEVSKEGA

»ZAPISKI IZ MRTVEGA DOMA«

PREVEDLA MITJA ŠARABON

IN HINKO LESKOVSEK

PRVA UPRIZORITEV V JUGOSLAVIJI

Dirigent:
Demetrij Zebre

Režiser:
Hinko Leskovšek

Icenograf:
Maks Kavčič

Costumograf:
Alenka Bartl-
Serševa

Plese naštudirala:
Majna Sevnikova

Podja zbor:
Jože Hanc

Corepetitor:
Dana Hubadova

Spicijent:
Milan Dietz

Zdelava kostumov:
Medališke

rojačnice

Pod vodstvom
Eli Rističeve in
Staneta Tančka

Drski mojster:
Celestin Sanein

Scenzvetljava:
Anton Drčar

asulje:
Janez Mirtič
Emilija Saneinova

Aleksander Petrovič Gorjančikov Zdravko Kovač
Aljeja, mlad Tatar Gašper Dermota
Filka Morozov, v taborišču pod

imenom Luka Kuzmič Janez Lipušček

Poveljnik taborišča Ladko Korošec

Skuratov Miro Brajnik

Šiškov Samo Smerkolj

Sapkin Drago Čuden

Stari kaznjenec Ljubo Kobal

Debeli kaznjenec Simeon Car

Suhl kaznjenec Jože Gašperšič

Čekunov Anžon Prus

Čerevin Slavko Strukelj

Pijani kaznjenec Tone Gašperšič

Kuhar Ivo Anžlovar

Kovač Mirko Černigoj

Duhoven Vladimir Dolničar

Pocestnica Maruša Patikova

Stražar Franc Puhar

Zbor kaznjencev

Osebe v prvi pantomimi:

Don Juan Friderik Lupša

Kedril Slavko Strukelj

Elvira Jaka Hafner

Vitez Roman Anžur

Čevljarjeva žena Radivoj Krulanovič

Popova žena Ivo Anžlovar

Hudiči

Osebe v drugi pantomimi:

Mlinar Roman Anžur

Mlinarica Stane Polik

Debeli sosed Arnold Arčon

Pisar Jaka Hafner

Don Juan, preoblečen v Brahmina Friderik Lupša

GLEDALIŠKI LIST
OPERE
SLOVENSKEGA
NARODNEGA GLEDALIŠČA
LJUBLJANA
SEZONA 1959/60 — ŠTEV. 1

LEOŠ JANAČEK
IZ MRTVEGA DOMA
UPRIZORJENO
V POČASTITEV
ŠTIRIDESETLETNICE KPJ

Skladatelj opere »Iz mrtvega doma« — Leoš Janáček (1854—1928)

Iz mrtvega doma

JANAČEK O SEBI IN O SVOJEM USTVARJANJU.

Trdim, da je čisti ton nepomemben, dokler ni ujet v življenju, v krvi in življenjskem toku. Igrača je, ki je ni treba posebno ceniti...

Akord je zame živo bitje... Vem, da se mi skrči srce, ko ga napišem; da stoka, trepeče, udari, zmelje, se razblini v meglo in se strdi v granit...

Melodije človeške govorice so izraz celotnega občutja posameznega organizma in vseh obdobij duhovne dejavnosti, iz katere izhajajo. Pokažejo nam nervoznega in premišljenega človeka, zaspalega in čilega, trudnega in bistrega. Kažejo nam otroka in starca, jutro in večer, luč in temo, žar sonca in mraz, osamljenost in družabnost. Umetnost dramatične kompozicije je v tem, da komponiramo melodijo govorice, za katero se kot pričarano iznenada pojavi človeško bitje v določenem življenjskem obdobju...

Govorna melodija? V glasbi, ki jo slišimo iz instrumentov, iz literature — je zame malo resnice. Veste, da sem vedno imel čuden občutek, če me je kdo ogovoril, ker mogoče nisem razumel njegovih besed, slišal sem pa melodijo govorice. Takoj sem jo razumel: vedel sem kako čuti, ali laže, ali je razburjen. In če me je kdo ogovoril — četudi je bil le konvencionalen razgovor — sem občutil, sem slišal, da ta človek n. pr. notranje joka. V zvokih, v naraščanju in upadanju tona govorice človeka in slehernega živega bitja sem odkril najglobljo resnico.

DRAMATIK LEOŠ JANAČEK

(Odlomki iz dela Jaroslava Vogla o Janačku)

Janaček ni dramatik le v svojih opernih delih, marveč v svojem celotnem ustvarjanju — v svojih zborovskih skladbah, v svojih simfoničnih pesnitev, da, celo v komorni glasbi (da omenimo samo 1. kvartet po Tolstojevi »Kreutzerjevi sonati« ali pa v ciklu pesmi »Dnevnik izginulega«). Redki so bili komponisti, ki bi imeli za dramatično koncepcijo svoje snovi boljše pogoje kot Janaček. Po zunanjem videzu prevladuje v celotnem delu neka prav izredna moč predstave, neka elementarna potreba po sceneriji in tesna povezava te scenerije z vsebino. Kot primer lahko postavimo »Hradčanske pesmi« in balado »Marička Magdonova«, v katerih Janaček vedno iznova podrčtava prizorišče dogajanja. Ni slučaj, da je dobil Janaček za svoje ustvarjanje večkrat pobudo tudi iz slikarskih del. (Kantata »Oče naš« je ustvarjena po ciklu slik poljskega slikarja Josefa Krzesz-Mecine.)

Za izredno razvit dramatični čut govore pri Janačku tudi notranji predpogoji. Če bi tolmačili, da je drama kriza in konflikt, potem je bila Janačkova vedno valujoča natura sama po sebi živa analogija drame. Malo je poklicanih, da bi postali tolmači vseh jasnih in temnih prepadov človeškega srca in nikomur ne pripada Terencov rek bolj kot njemu: Homo sum, nil humani a me alienum puto — sem človek in nič človeškega mi ni tuje. S svojo dvojno naravo, ki lahko kot Laca v njegovi »Jenufi« težko rani, a v naslednjem trenutku ranjeno z ljubeznijo zaceli, s svojo utelešeno zagrizeno kljubovalnostjo, a tudi odpuščajočo prizanesljivostjo in ponižnostjo je pravi Slovan. Ista polarna nasprotja razodevajo tudi osebe v njegovih stvaritvah. Čutnost in strast, ki jo izžareva njegova Emilija Marty (V »Zadevi Makropulos«), na drugi strani pa neizprosna etična zakonitost, ki jo izpolnjuje na sebi nesrečna Katja Kabanova. Vse to živo izpričuje, da nihče ni doživel strasti tako dobesedno in v obojnem smislu besede *passio* kot Janaček: Bila je zanj (*passio*) usodno hrepenenje in trpljenje, vihrajoči plamen, ki požira samega sebe, a se v svojem lastnem žaru očiščuje. Prav zato, ker je Janaček vse to v veliki meri sam doživel, je lahko tudi pri drugih proniknil v notranjost in to je bil tudi vzrok, da nikoli ni mogel ostati brezbrizen. Iz njegovih čudovitih barbarskih moških zborov se v krikih »Smemo živeti?...« izvija njegova elementarna težnja po opredelitvi za ali proti ter pretopljena v vesoljnem človeškem strahu in upanju trka na vrata vesolja. In povsod — kakšna strastna želja spoprijeti se z vsemi doživljaji, z vsemi idejami in dogodki, ki nas obdajajo, ter sodelovati v vsaki borbi — posebno pa tam, kjer gre za borbo slabotnejšega proti moč-

nejšem, v borbi vseh izobčenih za prostor na soncu in slednjič v borbi s krivdo obložene človeške nature za očiščenje in spravo.

Ta težnja je večkrat tako močna, da se ne more izživeti v enem edinem delu, četudi celovečernem, temveč se izliva tudi v dela drugačnega karakterja, da bi v njih ustvarilo neko dopolnitev ali pa nasprotje k prejšnjim delom. Tako je Janaček med prvo svetovno vojno v svoji operi »Izleti gospoda Broučka na mesec in v XV. stoletje« bičal in osmešil nizkotnost mišljenja in malomeščansko bojazljivost, pozneje pa je poleg tega sramotnega odra sezidal spomenik praelementarnosti slovanske sile. (V simfonični pesnitvi »Taras Buljba.«) Tako je tudi »Katji Kabanovi«, temu strastnemu zagovoru grešnice brez greha proti resničnemu krivcu, sledilo komorno delo podobne vsebine v formi kvarteta po Tolstojevi »Kreutzerjevi sonati.« In tudi Elina Makropulos (iz opere »Zadeva Makropulos«) po-

**Prizor iz 6. slike naše uprizoritve »Evgenija Onjegina«
(Zdravko Kovač — Gremin, Samo Smerkolj — Onjegin)**

daja roko kaznjencem iz »Mrtvega doma«, kajti vsem je skupna neka nepremagljiva volja do življenja. Janaček piše: »Veste, duševno življenje človeka je nekaj strahotnega.«

Brez ozira na kronološka prepletanja se v Janačkovem ustvarjanju v soglasju s tremi osnovnimi motivi njegovega ustvarjanja jasno odražajo tri periode. (Seveda moramo izločiti neko fazo priprave, kjer je Janaček, s tem da je že močno vezan na tradicijo, nekakšen prostovoljno uklenjeni Prometej).

Prva etnografska perioda pričenja že z Janačkovimi prvimi zborovskimi skladbami in doseže svoj višek v »Jenufi«. Rojen vistem skritem, kotičku Moravske, ki je v svoji samobitnosti ostal še nedotaknjen, je bil Janaček iz rodu kantorjev iz vsega začetka izvoljeni odkritelj Moravske ter postal njen reprezentant v istem

smislu, kot je bil za češko deželo Bedřih Smetana. (Poučno je pri tem to, da je Janaček brez obzira na svoje poreklo prav tako kot Dvořák ali Smetana šele preko internacionalne umetne glasbe našel pot k narodni glasbi, pozneje pa je ravno zaradi poudarka nacionalnosti v svojem ustvarjanju postal internacionalen.) Tako se ta etnografska perioda rasteza do zrele dobe, v kateri je ustvaril neminljiva dela, kot so »Taras Bulja« in »Glagolska maša«.

Druga perioda, ki jo brez obotavljanja označujem z revolucionarno (revolucionarna v trojnem smislu - v socialnem, v nacionalnem in v etičnem smislu) se ne izraža v revolucionarnih klicih, a je kljub temu revolucionarno dinamična. Janaček nastopa v tej dobi kot tožilec. (Ne smemo pozabiti, da smo v tem času avstro-ogrske monarhije). Njegova obtožba je uperjena zoper oblast, ki je dopustila nasilno smrt mladega češkega delavca, ki je manifestiral za nacionalno kulturo (demonstracije za ustanovitev nove češke univerze v Brnu), njegova obtožba je izrečena v imenu žrtev socialnega in nacionalnega zatiranja na Moravskem. Njegova obtožba se obrača prav tako proti nasilju družine, ki je poglala v smrt Katjo Kabanovo in še ob koncu svojega življenja v »Mrtvem domu« objokuje izgubljeno iskrico plemenitega v srcih tistih, ki jih teži težka krivda.

Plamteče bakle te periode ustvarjanja so brez dvoma moški zbori po pesmih revolucionarnega pesnika Petra Bezruča. Ker gre v osnovi vedno le za »boj za boljšo človeško ureditev«, spadajo poleg zborov »Marička Makdonova«, »Kantor Hanfar« in »Sedemdeset-tisoč« še dela kot »Večni evangelij« in »Balada o Blaniku«.

Tretja intimno biografska perioda (večji del je avtobiografska) se pripravlja že v toku prejšnjih period, v času Janačkovega dozorevanja. To se ne kaže samo v celi vrsti etnografskih del-vključno »Jenufe« — temveč posebno v delih kot je kantata »Amarus« in v nekem smislu tudi v operi »Usoda«, ki je bila prvič izvedena šele v lanskem letu.

V Janačkovem življenju je nastopila neka doba, ki je vnesla v njegovo delo tisto ljubeznivo vedrino in obenem resigniranost, ki jo srečamo že v »Zadevi Makropulos«, še bolj pa v delih »Lisička zvatorepka«, v »Simfonietti«, v »Glagolski maši« in tudi v drugem kvartetu. Prvi povod je bil brez dvoma v tem, da je češki narod v dobi prve republike dobil zaželeno samostojnost in neodvisnost, bistveno pa je na Janačka vplivalo tudi vsestransko javno priznanje njegovega ustvarjanja in ne na zadnjem mestu tudi novo ljubavno razmerje, ki je delovalo na Janačka v smislu močne umetniške inspiracije.

V celoti so izvori za njegovo inspiracijo zelo skromni: eden poglavitnih pa je narava in to — spet podobno kot pri Smetani — narava ki je vedno znova prebujala njegovo notranje poželenje, narava, ki jo je že tisočkrat raziskal in v kateri je vedno znova odkrival njeno lepoto in svežino. Realistična poteza v Janačkovem ustvarjanju se najizraziteje razodeva na ustvarjalnem področju, v katerem se najslikovitije zrcali človeško bitje, namreč na področju odrskih stvaritev.

Celotno dramatično ustvarjanje se cepi na dva po karakterju različna tipa, namreč na zapadnjaškega, sintetičnega, na tip klasičnega kova, kjer prevladuje ideja o enotnosti in celovitosti (prvotno je tudi Janaček prevzel Aristotelovo pravilo o enotnosti kraja in

časa) in kjer se situacije in karakterji razvijajo šele iz celote ter so obdelani le v toliko, kolikor to zadeva celoto. Drugi, vzhodni, analitični tip, katerega predstavnik je predvsem ruska produkcija starejšega datuma (predvsem roman) in ki se izživlja predvsem v bogastvu izraza in v posebnosti posameznih situacij in karakterjev, čeprav se ti včasih brez posebne vzročne zveze navidezno slučajno vrivajo v spektrum celotne slike. Če lahko ugotovimo to tipološko raznolikost, potem skoraj ni dvoma, da pripada Smetana v pretežni meri prvemu tipu, dočim se Janaček nagiba k drugemu in je v tem najbližji Musorgskemu. Kot Musorgski ustvarja tudi Janaček nena- vadno izrazite in posebne človeške karakterje, toda nikoli v smislu nekega določenega dramaturškega načrta z naprej določeno kompo- zicijo zapletov in razpletov, v kateri se vsaka, še tako periferna malenkost zakonito uvršča v celoto. Janačkova slabost je bila rav- no v pomanjkanju smisla, da bi vse dogajanje podredil enemu edi- nemu, dobro grajenemu dramaturškemu principu in tako dosegel neko zaključenost dogajanja. Janaček niti pri adaptaciji romanov ni stremel za tem, da bi si izbral tisto delo, iz katerega bi lahko najlažje izluščil enovito dejanje, temveč je mnogokrat izbral ravno tista dela, ki so po svoji koncepciji bolj epska in v katerih se kro- nološko vrste posamezne epizode.

Tako nas neumorni raziskovalec življenja popelje zdaj v ne- prodirne gozdove predzgodovinske dobe, takoj nato spet v današnja moravsko provinco, popelje nas v mondeno kopališče, potem spet v svet fantazije na mesecu, od tam, k trgovcem ob Volgi in k živalim v gozdu, v svet odrskih kulis in v taborišče v Sibiriji. On prestavlja sen v resničnost, sodobnost v preteklost, prenaša človeški svet med živalskega, pri tem pa vedno znova odkriva skrite zaklade govornih melodij in iz teh neusahljivih vrelcev »sestavlja« svoje dramatično delo, nanizano kot v nekakšni skicirki. Njegovo gradivo so ljudje, njihova življenjska potencia ter izžarevanje njihovih karakterjev. In ravno ta življenjska pristnost njegovih oseb in s tem seveda tudi njihova sugestivna sila ter predvsem genialna moč glasbe prepre- čujejo vse nadaljnje ugovore. Toda Janaček nikoli ne ostane na pol poti. Tako se do konca svojega življenja bori tudi za sintezo in v zvezi s tem za idejo v umetnini in vse to tudi izbojuje.

Mislím, da lahko brez pretiravanja trdimo, da skoraj ni dra- matika (v glasbi), čigar delo bi imelo toliko izrazne moči in bi nam posredovalo toliko ognjevitosti neposrednosti in etične sile.

Za vsebino Janačkovih del pa je najbolj dragoceno, da je ta vsebina kot pri Smetani izražena brez erotike, brez vsakih parol in tudi brez pridigarske poze. Kot je »Prodana nevesta« v nekem smislu najbolj »češka« opera kljub temu, da v njej ni dosti govora o »Čehih«, tako tudi Janaček nikoli ne uporablja besede »Ljudstvo« in vendarle govori to ljudstvo iz njega, kajti ljudstvo je v njegovem občutju. Prav v našem času, ko parole časa in dobe večkrat hudo obremenjujejo glasbeno vsebino in idejo, bi bilo primerno, da bi spomnili na umetnost Smetane in Janačka, ki sta resnično stala sredi življenja in vendar se je to življenje v njuni umetnosti odra- žalo na način, ki je najbolj neposreden — z umetniško p r i s p o d o b o, kajti ona je najčistejši odraz umetnosti.

Sodobniki o Leošu Janačku

PROTI NACIONALNEMU IN SOCIALNEMU NASILJU

Češko ljudstvo je zahtevalo, da se ustanovi druga češka univerza s sedežem v Brnu. Toda brnski Nemci so pričeli borbo proti vsemu, kar je bilo češko. Na zborovanju Nemcev celotne bivše avstroogrske monarhije dne 1. oktobra 1905 so razglasili sklep, da nikoli ne bodo dovolili ustanovitve druge češke univerze v Brnu. Na osnovi tega sklepa je prišlo do krvavih spopadov med češkim in nemškim taborom. Ko je proti demonstrantom nastopilo tudi vojaštvo, so se češki demonstranti podali pred poslopje »Besede« in prepevali nacionalne pesmi. Toda nemški vojaki so obkolili poslopje »Besede« in zajeli tudi dvajsetletnega češkega delavca Františka Pavlika, ki se je kmalu zatem preboden od nemškega bajoneta zgrudil na tla. Prepeljali so ga v bolnišnico, a je med prevozom že izdihnil. Spopadi so trajali še nekaj mesecev in zahtevali tudi drugo žrtev, delavca Františka Rezela. Janaček je bil edini med brnskimi umetniki, ki je reagiral na te krvave dogodke in tako je nastal klavirski ciklus v treh delih z naslovom »1. X. 1905« s stavki: Slutnja-Smrt-Žalna koračnica. Od pričujoče kompozicije sta se ohranila samo prva dva dela, ki pričata o izredno močno razvitem socialnem čutu, ki ga zasledimo že v Janačkovih prvih delih in ki se prepleta skozi ves njegov opus preko veličastnih zborovskih skladb na tekste revolucionarnega pesnika Petra Bezruča pa do poslednjega dela opere »Iz mrtvega doma«. (Iz predgovora k njegovim klavirskim skladbam, Napisal Bohumir Štědroň.)

Zanimivo je dejstvo, da je Janaček neposredno za brnsko nacionalno manifestacijo, v kateri je dal svoje življenje mladi patriot Pavlik, pričel komponirati pesmi na tekste Petra Bezruča. Prva skladba je bila »Kantor Hanfar«. Morda ga je pritegnila zgodba ubogega šolnika-saj mu je bil ta milieu posebno blizu, ker je bil sam kantorjev sin - Toda Janačka je pritegnila ta snov tudi zato, ker je v njej lahko dal duška svojemu ogorčenju nad oblastjo in ker je lahko pokazal svojo nepopustljivost in svojo zvestobo nacionalni ideji. Janaček, strastni patriot in zagovornik vseh tlačnih in ponižanih, je s »Kantorjem Hanfarjem« pokazal vzor ponosnega upornika. V njegovi muzikalni obdelavi je zaživela vsa psihična atmosfera Bezručeve balade.

Če govorimo pri Janačku o psihičnem, potem je to večinoma — kolektiv. To pomeni, da se skladatelj ne zadovoljuje samo z lastnim gledanjem, temveč se pred ustvaritvijo vpraša, kako bi čutilo ljudstvo. Iz tega občutka izvira tudi Janačkova kompozicijska značilnost, da pogosto ponovi isto muzikalno frazo. Za Janačka pa to ni samo psihični odmev besede ali motiva, temveč nadaljevanje njego-

vega učinka in delovanja v kolektivu-to se pravi, celotno občutje in njegov odmev. V tem je del bistva Janačkove kompozicijske metode v zborih na Bezručeve tekste. Toda tudi v svojih operah ustvarja Janaček kolektivno dramo, ki je psihično vedno globoko utemeljena. Taka drama pa je v najpopolnejšem smislu njegovo odrsko delo »Iz mrtvega doma«.

(Iz članka Bohumira Štědroňa v Slezskem zborniku.)

JANAČKOV PANSLAVIZEM

Janaček je na poti v Rusijo obiskal takrat še neosvobojeno Poljsko, posebej pa Varšavo. Tu se je počutil kot na Moravskem in tudi tukaj ga je vsega prevzela narodna glasba. Seveda je iz podrobnega študija dobro poznal tudi dela največjega poljskega skladatelja, Frederica Chopina. Ogrevan se je za njegove melodije in harmonije ter občudoval njegovo mojstrstvo. Janaček je bil verjetno edini med brnskimi umetniki, ki je globlje spoznal celotno poljsko kulturo. O tem najzgovornejše pričajo Janačkove glasbene ilustracije slikarskega cikla »Oče naš« poljskega slikarja Jozefa Krzesz-Mecine. Janačka so močne prevzele sočne barve tega uspelega cikla slik, obenem pa je v svojem delu protestiral proti idealističnemu pojmovanju »Očenaša«. Težišče njegove glasbene koncepcije tega dela je bilo namreč v ljudstvu, v človeku. Krščanstvo

Vanda Gerlovič
(Tatjana) in Samo
Smerkolj (Onjegin)

je zanj sporeden pojav in prošnja za vsakdanji kruh je tako močna, da dobiva nehote močan socialni akcent. Človek ima pravico do kruha in to pravico odločno zahteva tudi Janaček!

(Iz študija Bohumirja Stědroňa: Janaček in Poljska.)

V dobi iskanja in negotovosti pride do besede genialni, primitivni, stari Janaček. On ustvarja bolj iz inspiracije ter se v svojem delu vedno znova povrača k neki nenavadni preprostosti, posebno če ga primerjamo s starejšimi ali mlajšimi sodobniki. Imel je pogum povedati to, kar misli! In to vedno močno učinkuje, čeprav izgovorjeno ni vedno pravilno. Odvrigel je vse, kar imenujemo tradicijo. Ni se mnogo brigal za to, kar se dogaja v umetnosti po svetu, temveč je hodil svojo pot. Večkrat ni priznaval niti avtoritet, kot sta Beethoven ali Smetana. V tem in v poudarku na folklori razodeva iste poteze kot Stravinski. Nasprotno pa v gotovem času spet v veliki meri občuduje veriste (n. pr. Puccinija) ter je nekaj časa celo pod njihovim vplivom. Med našimi mojstri mu je bil edini vzor Antonin Dvořák, in to samo v muzikalni invenciji. V kompozicijski strukturi pa ima mnogo skupnega s Fibichom, ne da bi mogli govoriti o kakršnemkoli vplivu.

(Iz študije Otakara Jeremijaša o Janačku)

V njegovih kompozicijah vedno bije močan življenjski utrip, v njih je neka nenehna nemirnost. Zaradi tega njegove kompozicije ne pomirjajo, temveč v dobesednem smislu vznemirjajo in prav zato mnogim ne ugajajo. Mnogokrat izzovejo mnogo nasprotnikov, toda nikoli nas ne puste hladne.

Ludvik Kundera

Janaček je bil umetnik najglobljšega sočutja. Težko je pri njem odkriti vesele, optimistične zvoke. Skoraj povsodi srečamo neko privzdignjeno, očiščujočo katarzo. Skoraj vsi njegovi junaki so nesrečni ali trpeči ljudje, ki jih Janaček z mehko roko privija k sebi, jih boža in odrešuje. Prvi izraz te velike ljubezni in sočutja je med opernimi deli Jenufa, kateri slede nesrečna Marička Magdonova, Katja, in nešteto drugih nesrečnežev. Povsod slišimo zvoke velike človeške ljubezni do ponižanih in bednih.

Ljubimo Janačka, ker je veliko trpel. Obožujemo ga zaradi njegove velike etične sile. Ponosno in brezkompromisno je hodil po svoji trnovi poti in dosegel svoj cilj. Janaček je velika osebnost, ki je s svojo nacionalno umetnostjo dosegla internacionalnost.

(Iz študije češkega znanstvenika dr. Axmana)

JANAČEK: IZ MRTVEGA DOMA

Janaček je na svoji ustvarjalni poti nujno moral priti do Dostojevskega, do tistega pisatelja, v čigar delu je toliko dramatičnega impulza in toliko odkritega upora proti božjim in človeškim zakonom. Dela kot so »Bratje Karamazovi«, »Idiot« ali »Zločin in kazen« niso mogla ostati brez odmeva v Janačkovem ustvarjalnem življenju. V nekem oziru je prav presenetljivo, da se je Janaček odločil prav za »Zapiske iz mrtvega doma«. Toda v o b č e č l o v e š k e m »Zapiskov« Dostojevskega je našel skladatelj tisti etični element, ki ga je gnal k temu, da se je brez obzira na dramatičnost ali nedramatičnost teksta z vso vnemo lotil komponiranja. Kajti ravno v tej operi se je lahko najbolj približal tistim, ki jih je najbolj ljubil:

najubožnejšim in trpečim. Prav v tem nagnjenju je etična sila in veličina te opere in v tem svojstvu tudi poglavitna poteza Janačkove umetniške osebnosti.

Na drugi strani je bila njegova ljubezen do ruskega jezika tako velika, da se ni mogel odločiti, da bi opero komponiral v češkem prevodu. Saj mu je že pri prvem čitanju originila jasno zaživel vizija njene scenske in glasbene forme. Tako je Janaček s

Lenski in Onjegin (Brajnik in Smerkolj) v 4. sliki Čajkovskega opere »Evgenij Onjegin«

to opero obenem ustvaril nov tip opere, to je tip kolektivistične opere. Iz nje se nenehno oglašča njen moto, ki je skupen obema, i Dostojevskemu i Janačku: Sočutje z ubogim in trpečim človeštvom. V tem sočutju je etos Janačkovega dela in njegove neverjetne moralne sile.

O p e r a :

1. dejanje: Jutro. Na dvorišču jetniškega taborišča v Sibiriji. Kaznjenci prihajajo iz svojih brlogov na dvorišče, kjer jim dele hrano. Nekateri se umivajo, zajemajoč iz veder vodo, drugi pa zaspano postopajo po dvorišču in čakajo na razporeditev dela. V najoddaljenejšem kotu dvorišča pa se je zbrala gruča kaznjencev, ki dražijo v kletki zaprtega orla. Večina med njimi je tiha in nema, njihovi zaznamovani obrazi pa so mračni in neprijazni. V vrsti za hrano stoji tudi Luka Kuzmič, »tenak človek z nosom kot ptica roparica«, najnevarnejši med jetniki. V katorgo je prišel zato, ker je ubil nekega majorja. Za njim se v vrsti drenjajo drugi kaznjenci, med njimi dva človeka, ki z glasnim zmerjanjem in kričavostjo izstopata iz družbe ostalih resnih obrazov. Prvi, manjši je suhljat,

star Žid, ki biva v taborišču že mnoga leta. Ponarejal je bankovce, pa so ga poslali za nekaj let «na oddih.» Njegovo oderuštvo slovi po vsej katorgi, toda mož tudi tu uspeva s preprodajanjem žganja. Njegovo obnašanje je vsiljivo in njegova zadirčnost presega meje tistega dostojanstva, s katerim se ponša večina jetnikov. Jetnik, v katerega se zaletava Židič, pa je mogočen Čerkez, ki se tako dolgo otresa strupenih zabavljic, dokler ga ne mine potrpežljivost in bradača kratkomalo postavi iz vrste nazaj. Pričkanje pa prekinejo vzkliki jetnikov, ki so se zbrali pri vhodu, da bi si ogledali novega jetnika, ki so ga pravkar uklenjenega pripeljali v taborišče. Novi jetnik je Aleksander Petrovič Gorjančikov. Izgnan je bil v Sibirijo, ker je v navalu ljubosumja ubil svojo ženo. Njegovo belo lice in poteze obraza so razodevale nekaj kot obžalovanje ali kes, česar ne bi mogli opaziti na nobenem od ostalih obrazov. Jetniki spremljajo novodošlega s pikrimi zbadljivkami. Saj je bil jetnik Gorjančikov eden tistih, ki ga niso mogli prišteti medse. Bil je izobražen, plemenit človek, lepo oblečen, in že po zunanosti ni sodil v raskavo okolico bradatih in napol obritih glav.

V taborišče plane poveljnik. Jetniki so pripovedovali, da je bil do brezumnosti strog človek. Zaganjal se je v ljudi in vsi so se bali njegovega risjega pogleda, ki mu ni nič ostalo prikrito. Prične se običajno zasliševanje in Gorjančikov mora okusiti prve grenke kaplje katorske »prevzgoje«, ko mu trgajo s telesa obleko, ki jo bo že jutri za lep denar prodal komandant ali kateri njegovih pomočnikov. »Brez lastnine vsi so kaznjenci« vpije major, medtem ko Gorjančikovu nalagajo verige. »Da dobro se boš vedel« mu še dalje grozi komandant, ki mu novinec inteligenčni izraz ni po godu. Gorjančikov si želi olajšati svoj položaj in reče majorju, da je politični jetnik. S tem pa je le še bolj razsrdil poveljnika, ki ga veli takoj prebičati. Gorjančikova odpeljejo, kaznjenci pa se ponovno razkrope po dvorišču. Nikogar ni bilo, ki bi se zaradi tega razburil, saj so bil podobnih nastopov vajeni. Edino mladi Tatar Aljeja sočustvujoče stopi za novodošlim, kot da bi hotel reči: »Vedi, da imaš tudi tukaj prijatelja.« Medtem ko se od daleč slišijo kriki bičanega Gorjančikova, se jetniki zbero okoli kletke, kjer imajo uklenjenega orla. Vsi mu na tihem zavidajo njegov živalski ponos in kljubovalnost, saj vidijo v njem simbol težko priborjene svobode. »Saj on je ptič, mi le ljudje smo« pravi najstarejši kaznjenec, ki je prišel v taborišče, ker je pripadal sekci razkolnikov, ki so zažgali pravoslavno cerkev. On je edini človek v ostrogu, ki ga vsi spoštujejo in cenijo, od jetnikov do komandanta: kajti velika je njegova ljubezen do trpečih in velika njegova vera in zaupanje v srečno vrnitev. Spet plane v taborišče komandant: »Bijte sodrgo leno«! »Na delo zdaj!« kriče vojaki in urejujejo vrsto tistih, ki gredo na delo izven taborišča. Kot daljni odmev pretrpelih muk zveni otožna pesem: »Nikdar te ne uzre oko, moj domači kraj, upanja ni več, ni ga več!« Pesem se oddaljuje in veter prinaša le še oddaljene pretrgane zvoke njene melodije. V taborišču so ostali tisti kaznjenci, ki opravljajo neko obrt. Na mizi, na enem koncu taborišča šiva Luka svojo spalno vrečo, v ozadju pa tiho kramljata otroški starček in njegov mladi prijatelj Aljeja. Tem se s poskočno pesmico pridruži vedno veseli in razposajeni jetnik Skuratov. Jetniki ga niso prav nič veseli, ker je človek brez dostojanstva. Skuratov pa si šteje v dolžnost razveseljevati svoje sotrpine, toda njegovo uslugo plačujejo z batinami in brcami: »Norec je«, vpijejo nanj, če po-

stane preglasen. Skuratov je res pravi Pavliha. Na veliko jezo vseh prisotnih razposajeno pripleše s skledo, ki bi jo moral zakrpati. Toda Skuratov ne uživa v delu, temveč uživa v počitku od prestanih muk. »Ko so starši me ženili, poleg nisem bil« zareže njegova pesem v mrtvo tišino ostroga. Toda Luka nima dosti smisla za šale Skuratova. Hitro ga prežene iz svoje bližine in Skuratov si mora poiskati drugo družbo. Ves ginjen pripoveduje: o bridkem slovesu, ko je odhajal iz ljubljene Moskve: »Zbogom, Moskva, hvala za srečo«! Potem je prišla katorga. Toda proč s temnimi mislimi in Skuratov zapleše vesel ples. »Lopov in pridanič« vpijejo nanj jetniki, toda Skuratov ne odneha. Cela gruča navali nanj in ga podre na tla. Zdaj lahko Luka Kuzmič pove zgodbo svojega življenja, ko je stal pred sodniki in so ga obsodili. »Major nas strašno je mučil« pripoveduje in temno gleda predse. V njem kot v strašnem snu vstajajo slike njegove preteklosti, kajti Luka je bil puntar, ki ni trpel oblasti nad seboj. »A navsezgodaj sem si od soseda nož sposodil« pravi, kajti v njem je dozorel sklep, da spravi nadležnega majorja s sveta. »Počasi se mu bližam: jaz car sem vaš in bog« vpije major, a Luka njemu »car je le eden, a vi ste le major po božji milosti« in tako je Luka ubil majorja. Neprijeten je spomin na ta dan, ko so ga vklenjenega peljali skozi množico, ki je vpila: »Kazen za morilca, crkne naj!« Ko so ga pripeljali pred rablja, so se muke šele začele: »Mislil sem, da umiram« pravi Luka, a stari kaznjenec se hudomuš-

**Tatjana
(Zlata
Gašperšičeva)**

no obregne obenj: »Pa si umrl?« Sedaj se šele Luka zbudi iz svojih sanj nazaj v resničnost.

2. dejanje: Kaznjenci so pri delu. Nekateri zlagajo opeko, drugi pa pripravljajo oder, kjer bo še drevi predstava, ki jo prirede kaznjenci na večer pred praznikom. Vsi so že nekam praznično razpoloženi in tudi delo ne teče, kot bi moralo. Samo tisti, ki pripravljajo oder in druge za igro potrebne rekvizite, so neverjetno globoko zaverovani v svoj posel in mrzlično pripravljajo vse potrebno. Prinesli in postavili so tudi že klopi za goste iz bližnjega mesta, ki bodo prisostvovali predstavi. Zlagajoč opeko se pogovarjata Gorjančikov in mladi Aljeja, ki je v Gorjančikovu našel drugega očeta in svojega učitelja. Mlada nepokvarjena natura je voljno sledila vsemu, kar se je bilo treba naučiti in z veseljem pristane Aljeja na to, da ga Gorjančikov nauči pisati. Kako pa je ta mladi fant zašel na ta strašni kraj? Zajeli so ga skupaj z njegovimi brati, ki so oplenili in ubili bogatega trgovca. Mladi Aljeja je bil v spremstvu bratov in so ga skupaj z njimi privlekli v ostrog. »Praznik, praznik« se naenkrat začuje po taborišču in vse oživi. Jetniki urno pospravijo orodje in se pripravijo na slovesnost. Od daleč se oglase zvonovi, na dvorišču pa se pojavi kuhar s celim pladnjem svežih štrukljev. V taborišče stopi v spremstvu straže poveljnik taborišča s popom, ki blagoslovi pripravljene jedi ter vošči kaznjencem srečne praznike. Tudi komandant je danes bolj nasmejan kot po navadi, nekateri jetniki pa so ugotovili, da ga ima celo nekoliko »pod kapo«. Kaznjenci se kot požrešne kavke spuste na slastne praznične darove, ki so jih prejeli od dobrih ljudi. Najbolj vesel je Skuraton, ki prešerno hodi med kaznjenci in išče družbo, ki bi ji lahko zaupal svojo povest. »Sem so prignali me, ker sem se blazno zaljubil«, pripoveduje. Skuraton je namreč v nekem mestecu spoznal dekle, po imenu Luiza. Bila je Nemka, toda Skuraton je sklenil, da jo vzame za ženo in je brž zdirjal k popu, da se z njim dogovori. »Na lepem Luize ni bilo«, nadaljuje Skuraton. Čakal je, potem pa ji je napisal pismo z grožnjo, da jo bo odvedel. Luiza je res prišla in ga s solzami v očeh prosila, naj jo pusti, ker ji je oče poiskal drugega, bogatejšega ženina, ne pa preprostega vojaka, kot je bil on. Skuraton pa se je hotel prepričati o resničnosti njenih besedi in je skrivaj šel k Nemcu, ki je popravljajal ure. Splazil se je pod okno in pogledal v sobo: »Vidim Nemca, ki že prileten je, z nosom grbastim, z očmi izbuljenimi!« Skuratova je pograbila jeza, toda premagal se je ter se vrnil v kasarno: »Legel sem in mislite si, bridko jokaj sem!« Skuraton je vedel, da je vse zaman, a vendar mu je nekaj reklo naj se ne pusti ponižati. Odločil se je, da gre tja, za vsak primer pa je vzel s seboj še pištolo. »Vstopil sem,« pripoveduje, »ženin v lepem črnem fraku, zraven njega Luiza, vsa blede.« »Kaj bi radi?« vzklikne Nemec! »Kaj bi hotel?: vpraša Skuraton. »Sprejmite me, ponudi mi vodke, če pridem v goste. Saj sem tvoj prijatelj!« Nemec mu odgovori: »Ne morem biti tvoj prijatelj; saj si navaden vojak!« »Strašilo ti, ali veš, da te lahko ubijem!« pravi Skuraton in je v prepiru ustrelil Nemca in zbežal. Skrival se je nekaj tednov, potem so ga pa izdali in obsodili na dosmrtno kátorgo. »Norčava zgodba z žalostnim koncem« so si mislili jetniki in že se je pričelo praznično veselje. »Bel bi vran ne bil, tudi če bi kredo pil« poje Šapkin, jetnik s kozavim obrazom, ki se je hlapčevsko udingal uglednejšim kaznjencem, da bi lahko laže prenašal svojo bolečino.

»Zdaj bo teater, igra o Kedrilu!« se zasliši kaznjenca, ki je z ogromnim, s cunjami natlačenim trebuhom stopil pred zaveso in napovedal začetek predstave. Kaznjenci so posedli po klopeh in na tla okoli odra, na častnem mestu pa so sedeli komandant z nekaterimi gosti. Pričela je pantomimo o Don Juanu in njegovem služabniku Kedrilu.

Prva pantomima: Na oder plane Don Juan z golim mečem in preži na hudiče, ki bi ga radi zvlekli v pekel. Toda to pot mu uspe ulti in hudiči navale na Kedrila, ki je v smrtnem strahu splezal na visoko ograjo, da bi se rešil. Najpogumnejši hudiči plezajo za njim, toda Kedril jih po vrsti zbrca na tla. Hudiči se umaknejo in Kedril steče v ozadje, da pripelje Juanovo ljubico Elviro, sam pa si bo spekel ukradenega piščanca. Juan se ves predaja omotočnemu ljubkovanju stare, koščene device in niti ne vidi, da se je pojavil grozoviti vitez, ki hoče Elviro rešiti iz kremlev predrznega zvodnika. Med obema rivaloma se razvije huda borba, toda vitez mora podleči, ker ga Kedril za hrbtom spotakne, Juan pa mu prebode srce. Elvira hitro pobegne, z druge strani pa se že bliža čevljarjeva žena, odurno, grbasto žensče, ki bi rada okusila ljubezensko slast. Juan se je ne more rešiti, ker se ga je starka kot večša oklenila okoli vratu. Krizo reši Kedril, ki vrže nadležno starko med publiko, prvemu jetniku v naročje in požanje seveda obilo priznanja. Kaznjenci pa uživajo kot otroci ter nemirno, z živahnimi kretnjami spremljajo dogajanje. Celo komandant je vzhičen. Toda na odru se je pojavila že nova Juanova žrtev: debela popova žena. Vsa objokana pride pred Juana, ki jo takoj potolaži in z nežnim ljubkovanjem tudi osvoji. Zaverovana drug v drugega zaplešeta, toda s strani se že bližajo hudiči v belih haljah, ki so bolj podobni smrtnim, kot pa hudičem. Vsi štirje planejo na Juana in ga odvlečejo. Zaman kliče gospod svojega služabnika. Kedril samo cinično pripomni: »Vragi žro gospoda!« ter krepko objame osamljeno popovko, ki že vsa gori v strasti. Misli si, če ni gospoda, bo tudi služabnik dober in oba zaplešeta ples, ki ga pa zmoti najmanjši izmed hudičev. Debela popovka mu je namreč všeč in ker je mnenja, da ima kot aktivni peklenšček prednost pred drugimi, se skrivaj približa popovki, da bi jo objel. Toda v njegovo smolo ga opazi Kedril in ga krepko nabunka in s tem je prva pantomima pri kraju. Kaznjenci so vzhičeni in po vsem taborišču odmeva splošen krohot. Jetniki premenjajo sceno, se preoblečejo in že prične druga pantomima.

Pantomima o lepi mlinarici. Na oder stopi brhki kaznjenec v vlogi mlinarice. Njen robati mož odhaja z doma in ji zabičuje, da mu v njegovi odsotnosti ostane zvesta, še enkrat ji zagrozi z bičem in odide. Komaj je mlinar izginil, se že pojavi prvi ljubimec, debeli sosed, ki ji prinese v dar lepo ruto. Debeli možakar je nekam plah, toda mlinarica ga koketno vabi, da sede k njej in mu dovoli celo poljub, a skozi ruto. Toda v tem trenutku se zasliši pri vratih trkanje. Mlinarica vsa preplašena teka po sobi in išče prostor, kamor bi skrila debeluharja. Najbolje bo, da ga skrije pod mizo, si misli. Med tem pred vrati že cepeta pisarček in čaka, da mu lepotica odpre vrata. Mlinarica mu veli vstopiti. Pisarček vstopi, se ceremonialno priklanja in ji podari šopek rož. Pisarček je hitro v strastnem objemu lepe mlinarice, toda vse sladkosti prekine trkanje. Mlinarica je spet v zagati in pisarčka ročno potisne v skrinjo. Ko odpre vrata, vstopi brahmin z dolgo brado. Mlinarica se prvi hip prestraši, toda ko neznanec sname brado spozna svojega ljubega

Juana, mu pade okoli vrtu ter se zaziba z njim v ljubavnem plesu. Ples prekine grozeče trkanje. Mlinarica hitro skrije ljubimca v žakelj, sama pa sede na skrinjo, v kateri čepi preplašeni pisarček. Medtem je mož razbil vrata in vstopil v sobo. Smola je hotela, da je pisarček ravno v tem trenutku privzdignil pokrov skrinje, da bi zajel malo zraka. Mlinar ga vidi, ga kot piščanca potegne iz skrinje in z brcami odpremi skozi vrata. Občo razburjenost pa je hotel izkoristiti debeli sosed in se prične z mizo vred premikati proti vratom. Mlinar ga opazi in ga pošteno premikasti. Tedaj vstane v žaklju skriti Juan in izreče grozno kletev. Mlinar se tako prestraši, da ga zadene kap, Juan in mlinarica pa zaplešeta veseli ples.

Veliko je navdušenje kaznjencev, še večji pa ponos igralcev, ki so prišli na oder, da se pokažejo publiki. Kuhar, še vedno oblečen v popovko, postreže kaznjencem s štruklji. Najbolj med vsemi pa je vzhičen mladi Aljeja, ki je prvič v življenju videl gledališko predstavo. Komandant z gosti je odšel in kaznjenci se razkrope po dvorišču. Aljeja in Gorjančikov sta si priskrbeli mizo in se še dolgo pomenkujeta o predstavi. Na drugem koncu pa so se vsedli skupaj Šapkin in Skuratov, pridružil pa se jima je še stari kaznenec. Le debeli Čerkez se drži nekam pri strani in besno pogleduje proti mizi, kjer sedi »gospoda«, v mislih ima namreč Gorjančikova in Aljejo. V sebe je spravil že dokaj debelih požirkov žganja, ki mu ga je ponujal neločljivi Židek. V drugem kotu taborišča pa je pijani kaznenec našel pocestnico in se ji vdinja za nekoliko rubljev. Tedaj Čerkez pristopi izzivajoče h Gorjančikovu ter surovo vpraša, kje dobi »gospoda« denar za pitje. Ker ne dobi zadovoljivega odgovora, vpije nad njimi: »Glejte jo, gospodo pitano, kako se naliva«, obenem pa udari mladega Tatara tako močno po obrazu, da se nezavesten zgrudi. Jetniki planejo pokoncu, v taborišču nastane panika, dokler ne pokličejo straže, ki odpelje suroveža, Gorjančikov pa poklekne k Aljeji, da bi mu pomagal.

3. dejanje — 1. slika. Noč v bolniški sobi taborišča.

Na pogradih leže kaznjenci v bolniških haljah, čisto v ospredju pa umira Filka Mozorov, v taborišču znan pod imenom Luka Kuzmič. Jetika ga je tako izsesala, da sta ga le še kost in koža. Zraven njega leži v vročici Aljeja, ob njem pa Gorjančikov. Mladi Tatar v vročici pripoveduje, kako se je že naučil brati iz svetega pisma. Čekunov mu postreže s čajem, toda Luka, ki je ta trenutek odprl oči, ga ozmerja s hlapcem, ker streže gospodom. Kljub hudemu naporu izliva žolč na tiste, ki jih sovraži. Bolj zadaj na gornjem pogradu pa leži Šapkin, ki so ga pred nekaj dnevi prebičali, ker so našli pri njem prepovedano žganje. Ves zbit od bolečine pripoveduje svojo zgodbo, kako ga je neki major v preiskovalnem zaporu vlekkel za ušesa samo zato, ker je bil podoben nekomu, ki mu je ukradel denar. Kaznjenci so ogorčeni nad majorjevim postopkom in kriče vse vprek: »Kaj je znorel?« Šapkinovo telo pa se ob spominu na bolečine še bolj zvije, saj so bile te bolečine hujše od šib. Kaznjenci kmalu utihnejo in zaspijo. V sobi je tema, le stari kaznenec je na svojem pogradu prižgal svečo ter prične čitati iz biblije. Tišino trgajo kriki umirajočega Luke, ki se zvija na svojem pogradu. Vsi spe, edini ki še bedi, je kaznenec Šiškov, ki šepeta svojemu sosеду. Čerevinu, veselemu fantu, svojo zgodbo. Čerevin je sprva nejevoljen, ker mu Šiškov ne pusti spati, toda Šiškov je čuden in nevaren človek, bolje, da ga posluša. Šiškov pripoveduje, kako je bilo z Akulko, ki je postala njegova žena, a jo je omrežil lopovski Filka

Morozov, ki je imel z Akulkinim očetom še neporavnane račune zaradi trgovine. Akuljkin oče je Filko sicer izplačal kot treba, toda Filka ga je zasmehoval in mu očital, da mu je hotel obesiti na vrat Akulko. Pravi mu: »Zdaj je nočem več. Saj sem z njo spal!« Stari se je tresel od jeze, a Filka je zapil ves svoj denar in sramotil Akulko, kjer je le mogel. Tudi mene je pridobil, pripoveduje Šiškov in oba sva jo žalila: »To smo štimani in ošabni! Kdo ti plačuje?« sem ji govoril. Čerevin posluša zgodbo in zdi se mu zanimiva. Šiškov mu pravi, kako ga je mati pregovarjala, naj vzame Akulko za ženo, Filka pa mu je grozil, da ga bo ubil, z njegovo ženo pa bo spal, kadar bo hotel. »Do svatbe sem krepko pil« pripoveduje Šiškov in potem se je zgodilo: »Potlej naju v izbo so peljali, in tiho šli so. Ona pa vsa bleda, vsa brez krvi na licih in z lasmi kot lan, z očmi kot noč... in čisto nema, prelepa! In pripravil sem si korobač skrivaj...!« — »To noč spoznal sem, da bila je čista, nedotaknjena!« Šiškov je bil prepaden. Pokleknil je ob njenem ležišču in prosil odpuščanja. Naslednji dan tekam po cestah, nadaljuje, in tulim: »Dajte mi Filko Morozova!« Toda njegovi paj-

Sprejem pri knezu Greminu iz 6. slike »Onjegina«. (Režiser Hinko Leskovšek, dirigent Bogo Leskovic).

daši so ga zgrabili in mu dokazali, da so ga oženili pijanega. In Šiškov je stekel domov in do krvi pretepel Akulko. Zgodilo pa se je, pripoveduje Šiškov, da je moral Filka v vojsko, in ko so ga peljali skozi vas, je srečal Akulko in jo prosil odpuščanja, ker jo je oklevetal. Šiškov pripoveduje, kako je Akulka vsa bleda stala pred njim ter mu naposled rekla: »Odpusti še ti, dobri dečko moj, jaz nisem huda nate!« Šiškov je Akulko peljal v sobo in priznala mu je, da kljub temu ljubi Filko: »Ljubim ga bolj kot vse na svetu!« mu je govorila. Šiškov je bil ves iz sebe. Drugega dne jo je odpeljal na polje in ji rekel: »Akulka, to je konec tvoj! Spravi se z

bogom!« »In izdrl sem nož, upognil ji glavo in ji grlo prerezal.« Šiškov je končal svojo pripoved, v tem je na sosednji postelji izdihnil Luka. Šiškov gre k pokojnemu in spozna v njem svojega nasprotnika Filko Morozova. Besen plane nanj, toda kaznjenci ga zadržijo. Stari kaznjenec, ki je mrtvemu zatisnil oči, pa mu je rekel: »Tudi njega je mati rodila!« Kaznjenci s silo odvedejo Šiškova, Gornjančikov pa mora po višjem ukazu oditi iz bolnice.

2. slika. Zjutraj so se na dvorišču zbrali kaznjenci v napetem pričakovanju, kaj se bo zgodilo s Gorjančikovim. Na dvorišče stopi major in se postavi pred Gorjančikova: »Gorjančikov, dal sem te bičati po nedolžnem, to obžalujem zdaj!« Nekoliko vinjen se opoteka proti njemu, da bi ga objel. Kaznjenci se vprašujejo, ali se je morda v tej zveri zganilo človeško srce. »Jaz, poveljnik te prosim, da odpustiš mi! Veš kaj je to? Pred mano črv si, manjši od črva!« Kaznjenci so spogledajo, Gorjančikov gleda v daljo, blizu njega pa stoji Aljeja in se trese od razburjenja. »Svoboden si!« mu pravi poveljnik »mati zate prosila je!« Aljeja plane Petroviču okoli vratu ter se ga oklene kot otrok: »Ti si oče moj!« Kaznjenci pa se v splošnem nemiru zbirajo okoli orla, ki je okreval in ga spustijo iz kletke. In orel zleti pod nebo. »Orel, kralj gore« vzklikajo kaznjenci in mu zavidajo njegovo prostost. »O prostost, o svoboda!« se vije pod nebo pesem nesrečnikov. Aljeja pa še vedno ves v solzah objema Gorjančikova: »Kdaj bom poplačal vso dobroto?« Orel je zletel že visoko pod nebo in nenehno ga spremljajo oči tistih, ki jih še vedno teže verige. Toda tudi v njih je iskrica upanja: »O svoboda, novo življenje, vstajenje od mrtvih... kako krasna minuta!«

Delo Opere v sezoni 1958 - 1959

Redni študij v sezoni 1958/59 se je v Operi začel 1. septembra 1958, prva predstava pa je bila Verdijeva »Aida« 1. X. 1958. Sezona se je zaključila 4. VII. 1959.

Ljubljanska Opera je imela v sezoni 1958/59 199 opernih in baletnih predstav. Od tega je bilo 172 opernih predstav in 27 baletnih. Obiskovalcev vseh opernih in baletnih predstav je bilo 114.944.

V pretekli sezoni je Opera uprizorila 22 različnih predstav, od tega 15 oper in 7 baletov. Prvič je bil pri nas uprizorjen Sergeja Prokofjeva balet »Pepelka« (Premiera 11. III. 1959. Ostale nove uprizoritve (4) z značajem premier pa so bile: Gaetano Donizetti: »Don Pasquale« (2. X. 1958), Pietro Mascagni: »Cavalleria rusticana« in Ruggiero Leoncavallo: »Glumači« (30. 11. 1958), Giacomo Puccini: »La Bohème« (20. XII. 1958), P. I. Čajkovski: »Evgenij Onegin« (31. I. 1959).

PREGLED ANSAMBLA

Direktor: Do 1. XII. 1958 dr. Danilo Švara; od 1. XII. 1958 Demetrij Žebre.

Tajnik: Draga Fišer.

Dirigenti: Ciril Cvetko, Samo Hubad, Bogo Leskovic, Rado Simoniti, dr. Danilo Švara.

Režiserja: Ciril Debevec, Hinko Leskovšek.

Šef baleta in koreograf: Pia Mlakar.

Baletni mojster: Slavko Eržen.

Tehnični šef: Marjan Pliberšek.

Zbarovodja: Jože Hanc.

Lektor: Mitja Šarabon.

Kcorepetitorji: Boris Borštnik, Zdenka Car, Dana Hubad, Milena Trost.

Arhivar: Franc Dujec.

Administrator: Anka Višner.

Inspicienta: Milan Dietz, Igor Hribar.

Šepetalca: Branislav Demšar, Bogo Švajger.

SOLISTI

Soprani: Elza Barbičeva, Vilma Bukovčeva, Zlata Gašpersičeva, Vanda Gerlovičeva, Sonja Hočevanjeva, Hilda Hölzlova, Manja Mlejnikova, Maruša Patikova, Milica Polarnarjeva, Nađa Vidmarjeva.

PREGLED REPERTOARJA

Opera

Štev.	Komponist	Naslov dela	Avtor prevoda	Datum uprizoritve		
				pre- miera	nova upriz.	pono- vitev
1.	G. Rossini	Seviljski brivec	N. Štritof			21. XI.
2.	G. Verdi	Aida	S. Samec			1. X.
3.	G. Donizetti	Don Pasquale	N. Štritof	2. X.		
4.	J. Offenbach	Hoffmannove pripovedke	N. Štritof			8. X.
5.	M. Kogoj	Črne maske	L. Andre- jev			11. X.
6.	G. Puccini	Madame Butterfly	N. Štritof			18. X.
7.	P. Mascagni R. Leoncavallo	Cavalleria rusticana Glumači	S. Samec	30. X.		
8.	G. Verdi	Trubadur	S. Samec N. Štritof			1. XI.
9.	B. Smetana	Prodana nevesta	N. Štritof			14. XI.
10.	G. Verdi	Traviata	N. Štritof			16. XI.
11.	G. Puccini	Boheme	N. Štritof	20. XII.		
12.	P. Čajkovski	Evgenij Onjegin	N. Štritof	31. I.		
13.	J. Massenet	Manon	N. Štritof			21. III.
14.	C. Gounod	Faust	N. Štritof			19. IV.
15.	G. Verdi	Ples v maskah	S. Samec		30. V.	

Balet

16.	S. Hristič	Ohridska legenda				25. X.
17.	M. Kozina B. Adamič	Triptihon Naše ljubljeno mesto				7. XII.
18.	F. Chopin M. Kozina	Silfide Triptihon				10. XII.
19.	Rossini-Respighi B. Adamič	Fantastična prodajalna Naše ljubljeno mesto				25. XII.
20.	S. Prokofljev	Pepelka		11. III.		
21.	P. Čajkovski	Labodje jezero				30. V.

V SEZONI 1958—1959

Opera

Dirigent	Režiser	Scenograf	Število predstav	Obisk	Opomba
D. Švara	C. Debevec	E. Franz	4	2.593	
D. Švara	C. Debevec	V. Rijavec	20	12.332	
C. Cvetko	H. Leskovšek	M. Kavčič	22	10.541	
B. Leskovic	C. Debevec	M. Kavčič	14	7.650	
S. Hubad	H. Leskovšek	M. Kavčič	11	4.848	
R. Simoniti	C. Debevec	E. Franz	9	5.018	
B. Leskovic	C. Debevec	E. Franz	16	9.560	
S. Hubad	C. Debevec	V. Molka	9	6.093	
R. Simoniti	C. Debevec	B. Kobe	12	7.908	
R. Simoniti	C. Debevec	E. Franz	7	5.716	
R. Simoniti	V. Habunek	C. Popovič	20	11.718	
B. Leskovic	H. Leskovšek	M. Kavčič	14	7.592	
S. Hubad	H. Leskovšek	V. Rijavec	6	3.437	
B. Leskovic	C. Debevec	E. Franz	2	1.440	
R. Simoniti	C. Debevec	E. Franz	6	2.893	
			172	99.339	

Balet

D. Švara	P. P. Mlakar	V. Žedrinski	5 + 1	2.886 580	
B. Leskovic	P. P. Mlakar	J. Savinšek	2	866	
C. Cvetko B. Leskovic	M. Sevnikova P. P. Mlakar	M. Butina	1	700	
C. Cvetko B. Leskovic	M. Jeras P. P. Mlakar	V. Molka J. Savinšek	1	263	
C. Cvetko	P. P. Mlakar	D. Ristič	15	8.447	
D. Švara	M. Jovanovič	M. Pliberšek	3	1.863	
			27	15.605	
SKUPAJ			499	114.944	

Alti in mezzosoprani: Božena Glavakova, Elza Karlovčeva, Bogdana Stritarjeva, Vanda Zihherlova.

Tenorji: Miro Brajnik, Drago Čuden, Gašper Dermota, Ljubo Kobal, Janez Lipušček, Attilio Planinšek, Slavko Štrukelj.

Baritoni: Ivo Anžlovar, Simeon Car, Vladimir Dolničar, Vekoslav Janko, Franc Langus, Marcel Ostaševski, Anton Prus, Samo Smerkolj.

Basi: Ladko Korošec, Zdravko Kovač, Friderik Lupša, Danilo Merlak.

BALET

Solisti: Slavko Eržen, Jaka Hafner, Metod Jeras, Vera Marinc, Stane Polik, Tatjana Remškar, Majna Sevnik, Breda Šmid.

Baletni zbor: Roman Anžur, Milica Buh, Vlastimir Dedovič, Mercedes Dobršek, Bogomira Gabrijelčič, Gabrijela Grad, Marija Grad, Milana Horvat, Ksenija Hribar, Tita Ivkovič, Stanko Leben, Ivica Knavs, Ljudmila Mavrič, Nataša Neubauer, Marjanca Petan, Marko Pogačar, Nada Polik, Štefaniša Sitar, Marija Skaza, Vesna Vider, Vida Volpi, Magdalena Vrhovec, Krulanovič Radivoj, Rus Jelka, Žnidaršič Marjeta.

OPERNI ZBOR

Soprani: Frančiška Babšek, Erna Cankar, Marija Gazvoda, Erna Hafner, Silva Intihar, Olga Kolar, Marija Kovačič, Boža Kristan, Majda Leskovšek, Magda Medvešek, Antonija Narat, Marija Slabe, Josipina Švajger, Justina Tomšič, Slava Ulčar.

Alti: Marija Gorjanc, Marica Hočevan, Marija Juvančič, Antonija Marincelj, Marija Muraus, Elza Müller, Tončka Pibernik, Rada Povše, Leopoldina Rupnik, Slavica Škrjanc, Antonija Grobler, Helvina Žagar.

Tenorji: Andrej Berce, Marjan Cankar, Anton Gašperšič, Jože Gašperšič, Rado Garibaldi, Ladislav Jakša, Ivan Lesjak, Franc Orehek, Danilo Penik, Miloš Skrbinišek, Srečko Smerekar, Ivan Skof, Josip Štular.

Basi: Alojz Ambrožič, Arnold Arčon, Marjan Breznik, Vladimir Ciglič, Bogomir Černigoj, Leopold Černigoj, Gabrijel Grmek, Alojz Milič, Pavel Oblak, Julij Pleško, Jože Povše, Franc Puhar, Ljudomil Škabar, Dušan Šprajcer, Stanko Zakrajšek, Anton Zupančič, Janez Žnidaršič.

ČLANI OPERNEGA ORKESTRA

Violine: Kajetan Burger (koncertni mojster), Albert Jermol, Mirko Korošec, Janez Kumer, Vinko Novšak, Ivan Trost, Josip Zupančič.

Viole: Srečko Dražil, Franc Palm.

Violončeli: Ernest Krulc, Adolf Ravnihar, Čenda Šedlbauer.

Kontrabasi: Svetozar Benčič, Pavel Godina, Jože Mlakar.

Flavte: Slavko Lackovič, Jože Žunič.

Oboe: Branko Flego, Egon Gottwald.

Klarineti: Miljutin Ravbar, Janez Vidrih, Sergej Volpi.

Fagot: Ivan Lesar.

Rgovci: Ivan Hafner, Janez Košak, Viktor Pokorn, Jože Zupančič.

Trobente: Zoran Ažman, Avgust Grintal, Otmar Herman.

Pozavne: Srečko Čulap, Anton Sancin, Silvester Tamše.

Tuba: Vladimir Živkovič.

Harfa: Ana Dubravska.

Tolkala: Karel Beden, Miha Pogačnik.

SUBSTITUTI OPERNEGA ORKESTRA

Violine: Taras Poljanec, Ladislav Marin, Francka Rijec, Franc Ravnik, Rihard Lozej, Simon Borzatta, Milan Stibilj, Zdravko Gorenšek, Ivan Bienelli.

Viole: Jurij Gregorc, Stanislav Mihelič, Darijan Božič, Pavel Ivanov, Valter Giorgini.

Violončeli: Ivan Poljanšek, Štefan Praprotnik, Hilda Lobe, Gorazd Grafenauer.

Kontrabasi: Ivan Kovič, Jože Jovan.

Flavte: Boris Čampa.

Oboa: Franjo Bregar.

Fagot: Alojzij Medved (kontrafagot).

Tolkala: Jože Jarc.

TEHNIČNO OSEBJE

Odrski mojster: Celestin Sancin.

Šef razsvetljave: Marjan Ban.

Električarji: Vinko Dvořak, Roman Heybal.

Prizor
v Tatjanini
spalnici
(Tatjana —
Gerlovičeva,
Filipjevna —
Ročnikova)

Šefa-lasuljarja: Janez Mirtič in Emilija Sancinova.

Frizerji: Anton Žejen, Tončka Uderman, Erna Novak.

Šefa garderobe: Ivan Stanič, Učak Mara.

Garderober.: Anica Klabjan, Ivanka Kos, Jože Kreč, Adolf Lapanja, Mirko Šušteršič.

Rekviziterja: Jernej Logar, Alojz Logar

Tapetnik: Lado Volk.

Odrski delavci: Ciril Klemenčič, Andrej Zajec, Milan Filipič, Franc Horvat, Milan Justin, Alojz Knific, Franc Kroflič, Ladislav Perša, Slavko Ravnika, Anton Šribar, Ivan Zupančič.

Gospodar hiše in kurjač: Albin Lončarič.

Telefonisti: Angel Brišček, Ignac Vrhovnik, Dagobert Urbas.

Kurir: Jože Sekirnik.

Snazilke: Ivanka Cankar, Julija Čadež, Anica Dvořak, Vera Filipič, Jožica Justin, Ana Lončarič.

V SEZONI 1958/1959 SO DIRIGIRALI:

Samo Hubad 26 predstav (Črne maske 11, Ohridska legenda 2, Trubadur 7, Manon 6).

Danilo Švara 27 predstav (Seviljski brivec) 3, Aida 18, Ohridska legenda 3, Labodje jezero 3).

Rado Simoniti 56 predstav (Aida 2, Madame Butterfly 9, Seviljski brivec 1, Prodana nevesta 11, Traviata 7, Boheme 20, Ples v maskah 6).

Ciril Cvetko 46 predstav (Don Pasquale 22, Trubadur 2, Triptihon 2, Hoffmannove pripovedke 3, Silfide 1, Fantastična prodajalna 1, Pepelka 15).

Bogo Leskovic: 41 predstav (Hoffmannove pripovedke 9, Cavalleria rusticana in Glumači 15, Triptihon 1, Naše ljubljeno mesto 1, Evgenij Onjegin 14, Faust 1).

Demetrij Žebre: 3 predstave (Faust 1, Prodana nevesta 1, Cavalleria rusticana in Glumači 1).

Bojan Adamič 2 predstavi (Naše ljubljeno mesto).

Anton Fajdiga 2 predstavi (Hoffmannove pripovedke).

NOVE UPORIZITVE SO REŽIRALI:

Ciril Debevec 1 premjera (Cavalleria rusticana in Glumači). Režiral kot gost v Mariborski Operi opero: »Šola za žene«.

Hinko Leskovšek 3 premiere (Don Pasquale, La Bohème, Evgenij Onjegin). Režiral k. g. v Berlinski državni Operi »Hovanščino«.

Pia Mlakar 1 premiera (Pepelka).

NOVE UPORIZITVE SO INSCENIRALI:

Maks Kavčič 2 premieri (Don Pasquale, Evgenij Onjegin).

Ing. arh. Ernest Franz 1 premiera (Cavalleria - Glumači).

Dušan Ristič 1 premiera (Pepelka).

OSNUTKE KOSTUMOV ZA NOVE UPORIZITVE SO ZASNOVALI:

Alenka Bartl-Serševa: za 2 premieri (La Bohème, Evgenij Onjegin).

Milja Jarčeva za 2 premieri (Cavalleria-Glumači, Don Pasquale).

Dušan Ristič za 1 premiero (Pepelka).

V LJUBLJANSKI OPERI SO GOSTOVALI SOLISTI:

Josip Gostič 10 predstav (Trubadur 2, Aida 1, Madame Butterfly 1, Ples v maskah 6).

Valerija Heybal 1 predstava (Madame Butterfly).

Zinaida Pally 1 predstava (Aida).

Rudolf Franci 3 predstave (Faust 1, Bohème 1, Trubadur 1).

Ionel Tudoran 1 predstava (Bohème).

Ondina Otta 1 predstava (Traviata).

Ksenija Vidali 1 predstava (Madame Butterfly).

Scena iz 6. slike naše uprizoritve »Onjegina« (Scenograf Maks Kavčič)

Badema Sokolovič 4 predstave (Aida).

Veronika Mlakar 2 predstavi (Ohridska legenda).

Dušan Kukovec 1 predstava (Aida).

Kim Borg 1 predstava (Faust).

Adalberta Thuma 2 predstavi (Aida).

Oskar Zornik 2 predstavi (Aida 1, Bohème 1).

Dana Ročnik 25 predstav (Evgenij Onjegin 14, Trubadur 4, Faust 1, Ples v maskah 6).

Marija Bitenc 2 predstavi (Hoffmannove pripovedke).

LJUBLJANSKA OPERA JE GOSTOVALA:

21. IX. 1958 v Kostanjevici (Seviljski brivec).

3. V. 1959 v Litiji (Madame Butterfly).

21. XII. 1958 v Litiji (Prodana nevesta).

11. V. 1959 v Trbovljah (Seviljski brivec).

OPERA JE SODELOVALA PRI PREDSTAVAH »LJUBLJANSKEGA FESTIVALA« IN PRI »PRIMORSKIH PRIREDITVAH«:

28. VI. 1959 v Kopru (Labodje jezero).

29. VI. 1959 v Izoli (Madame Butterfly).

3. VII. 1959 v Križankah (Ohridska legenda).

PREGLED ZASEDB IN NASTOPOV OPERNIH SOLISTOV V SEZONI 1958/59:

Soprani:

Elza Barbičeva 19 nastopov: Kate Pinkerton (Madame Butterfly) 8, Esmeralda (Prodana nevesta) 4, Anina (Traviata) 7.

Vilma Bukovčeva 30 nastopov: Aida 6, Madame Butterfly 5, Antonija (Hoffmannove pripovedke) 4, Mimi (Bohème) 4, Marinka (Prodana nevesta) 4, Tatjana (Evgenij Onjegin) 2, Manon 3, Margareta (Faust) 2.

Zlata Gašperšičeva 41 nastopov: Svečenica (Aida) 9, Marinka (Prodana nevesta) 3, Eleonora (Črne maske) 9, Mimi (Bohème) 10, Tatjana (Evgenij Onjegin) 2, Javotte (Manon) 6, Siebel (Faust) 2.

Vanda Gerlovičeva 39 nastopov: Giulietta (Hoffmannove pripovedke) 7, Donna Francesca (Črne maske) 5, Eleonora (Črne maske) 2, Santuzza (Cavalleria rusticana) 7, Tatjana (Evgenij Onjegin) 10, Amelia (Ples v maskah) 2.

Nada Vidmarjeva 39 nastopov: Norina (Don Pasquale) 6, Antonija (Hoffmannove pripovedke) 10, Nedda (Glumači) 9, Violetta (Traviata) 6, Mimi (Bohème) 5, Manon 3.

Sonja Hočevanjeva 42 nastopov: Rozina (Seviljski brivec) 3, Norina (Don Pasquale) 11, Olimpija (Hoffmannove pripovedke) 9, Esmeralda (Prodana nevesta) 2, Musetta (Bohème) 7, Poussette (Manon) 6, Oskar (Ples v maskah) 4.

Hilda Hölzlova 31 nastopov: Aida 9, Leonora (Trubadur) 9, Santuzza (Cavalleria rusticana) 9, Amelia (Ples v maskah) 4.

Manja Mlejnjkova 37 nastopov: Giulietta (Hoffmannove pripovedke) 7, Donna Francesca (Črne maske) 5, Eleonora (Črne maske) 2, Lola (Cavalleria rusticana) 8, Nedda (Glumači) 7, Musetta (Bohème) 8.

Maruša Patikova 24 nastopov: Norina (Don Pasquale) 5, Olimpija (Hoffmannove pripovedke) 5, Rozina (Seviljski brivec) 1, Musetta (Bohème) 5, Esmeralda (Prodana nevesta) 6, Oskar (Ples v maskah) 2.

Milica Polajnerjeva 28 nastopov: Svečenica (Aida) 11, Kmetica (Črne maske) 11, Mimi (Bohème) 1, Marinka (Prodana nevesta) 5.

Mezzosoprani in alti:

Božena Glavakova 75 nastopov: Berta (Seviljski brivec) 3, Nikolaj (Hoffmannove pripovedke) 14, Rdeča maska (Črne maske) 11, Suzuki (Madame Butterfly) 7, Lola (Cavalleria rusticana) 8, Ljudmila (Prodana nevesta) 12, Amneris (Aida) 6, Olga (Evgenij Onjegin) 14.

Elza Karlovčeva 30 nastopov: Glas matere (Hoffmannove pripovedke) 9, Azucena (Trubadur) 4, Hata (Prodana nevesta) 6, Lucia (Cavalleria rusticana) 1, Azucena (Trubadur) 1.

Bogdana Stritarjeva 13 nastopov: Amneris (Aida) 7, Glas matere (Hoffmannove pripovedke) 3, Berta (Seviljski brivec) 1, Lucia (Cavalleria rusticana) 1, Azucena (Trubadur) 1.

Vanda Ziherlova 58 nastopov: Emilija (Črne maske) 11, Lucia (Cavalleria rusticana) 12, Ines (Trubadur) 7, Suzuki (Madame Butterfly) 2, Flora (Traviata) 7, Larina (Evgenij Onjegin) 7, Rosette (Manon) 6, Hata (Prodana nevesta) 6.

Tenorji:

Miroslav Brajnik 42 nastopov: Hoffmann (Hoffmannove pripovedke) 14, Romualdo (Črne maske) 3, Turiddu (Cavalleria rusticana) 13, Pinkerton (Madame Butterfly) 3, Alfred (Traviata) 2, Lenki (Evgenij Onjegin) 5, Janko (Prodana nevesta) 2.

Drago Čuden 9 nastopov: Pinkerton (Madame Butterfly) 2, Bajazzo (Glumači) 3, Janko (Prodana nevesta) 2, Alfred (Traviata) 1, Faust 1.

Gašper Dermota 44 nastopov: Romualdo (Črne maske) 8, Beppo (Glumači) 6, Natanael (Hoffmannove pripovedke) 3, Janko (Prodana nevesta) 8, Alfred (Traviata) 4, Ernesto (Don Pasquale) 6, Lenki (Evgenij Onjegin) 9.

Ljubo Kobal 59 nastopov: Cochenille, Pitichinaccio, Franz (Hoffmannove pripovedke) 14, Ecco (Črne maske) 11, Vašek (Prodana nevesta) 12, Triquet (Evgenij Onjegin) 14, Guillot (Manon) 5, Goro (Madame Butterfly) 3.

Janez Lipušček 38 nastopov: Almaziva (Seviljski brivec) 4, Ernesto (Don Pasquale) 16, Rudolf (Bohème) 11, De Grieux (Manon) 6, Pinkerton (Madame Butterfly) 1.

**Onjegin
(Smerkollj) in
Tatjana
(Gerlovičeva)
v 7. sliki**

Attilio Planinšek 39 nastopov: Radames (Aida) 18, Turiddu (Cavalleria rusticana) 3, Canio (Glumači) 13, Manrico (Trubadur) 5.

Slavko Štrukelj 99 nastopov: Fiorello (Seviljski brivec) 4, sel (Aida) 20, Spalanzani (Hoffmannove pripovedke) 14, Kmet (Črne maske) 11, Goro (Madame Butterfly) 5, Silvio (Glumači) 5, Ruiz (Trubadur) 9, Cirkuški direktor (Prodana nevesta) 12, Oče (Ohridska legenda) 5, Caston (Traviata) 7, Guilllot (Manon) 1, Sodnik (Ples v maskah) 6.

Baritoni:

Ivo Anžlovar 85 predstav: Poveljnik straže (Seviljski brivec) 4, Notar (Don Pasquale) 22, Luther (Hoffmannove pripovedke) 14, Pajek (Črne maske) 11, Bonco (Madame Butterfly) 1, Veliki vezir (Ohridska legenda) 5, Baron (Traviata) 7, Alcindor (Bohème) 20, Ruski trgovec (Fantastična prodajalka) 1.

Simeon Car 44 predstav: Amonasro (Aida) 17, Drugi služabnik (Črne maske) 11, Alfio (Cavalleria rusticana) 16.

Vladimir Dolničar 85 predstav: Hermann (Hoffmannove pripovedke) 14, Prvi služabnik (Črne maske) 11, Yamadori (Madame Butterfly) 9, Miha (Prodana nevesta) 9, Marki (Traviata) 7, Schaunard (Bohème) 13, Stotnik (Evgenij Onjegin) 14, Wagner (Faust) 2, Silvano (Ples v maskah) 6.

Vekoslav Janko 47 predstav: Malatesta (Don Pasquale) 12, Sharpless (Madame Butterfly) 2, Krušina (Prodana nevesta) 12, Benoit (Bohème) 19, Lescaut (Manon) 2.

Franc Langus 40 predstav: Figaro (Seviljski brivec) 4, Drugi Lorenzo (Črne maske) 8, Tonio (Glumači) 10, Grof Luna (Trubadur) 3, Marcell (Bohème) 6, Germont (Traviata) 2, Lescaut (Manon) 4, Miha (Prodana nevesta) 3.

Marcel Ostaševski 54 predstav: Malatesta (Don Pasquale) 10, Silvio (Glumači) 11, Grof Luna (Trubadur) 6, Germont (Traviata) 3, Drugi Lorenzo (Črne maske) 3, Marcel (Bohème) 8, Evgenij Onjegin 4, Sharpless (Madame Butterfly) 5, Valentin (Faust) 1, Renato (Ples v maskah) 3.

Anton Prus 85 predstav: Schlemihl (Hoffmannove pripovedke) 14, Silvio (Glumači) 16, Kmet (Črne maske) 11, Poveljnik harema (Ohridska legenda) 5, Indijanec (Prodana nevesta) 9, Schaunard (Bohème) 7, Zarecki (Evgenij Onjegin) 14, Bretigny (Manon) 6, Cigan (Trubadur) 1, Služabnik (Ples v maskah) 2.

Samo Smerkolj 43 predstav: Lorenzo (Črne maske) 11, Sharpless (Madame Butterfly) 2, Germont (Traviata) 2, Tonio (Glumači) 6, Marcel (Bohème) 6, Evgenij Onjegin 10, Amonasro (Aida) 2, Valentin (Faust) 1, Renato (Ples v maskah) 3.

Basi:

Ladko Korošec 64 predstav: Bartolo (Seviljski brivec) 4, Don Pasquale 22, Crespel (Hoffmannove pripovedke) 7, Cristoforo (Črne maske) 11, Doktor (Traviata) 2, Collin (Bohème) 4, Benoit (Bohème) 1, Kec (Prodana nevesta) 8, Gremin (Evgenij Onjegin) 5.

Zdravko Kovač 47 predstav: Komisar (Madame Butterfly) 6, Coppellius, Dapertutto, Mirakel (Hoffmannove pripovedke) 9, Kralj (Aida) 13, Collin (Bohème) 10, Gremin (Evgenij Onjegin) 4, Tom (Ples v maskah) 5.

Friderik Lupša 59 predstav: Basilio (Seviljski brivec) 4, Kralj (Aida) 7, Crespel (Hoffmannove pripovedke) 7, Petruccio (Črne maske) 11, Komisar (Madame Butterfly) 3, Bonco (Madame Butterfly) 2, Ferrando (Trubadur) 9, Kecal (Prodana nevesta) 3, Doktor (Traviata) 3, Collin (Bohème) 4, Gremin (Evgenij Onjegin) 3, Grof de Grioux (Manon) 2, Sam (Ples v maskah) 1.

Danilo Merlak 48 predstav: Ramfis (Aida) 20, Coppelius, Dapertutto, Mirakel (Hoffmannove pripovedke) 5, Bonco (Madame Butterfly) 6, Gremin (Evgenij Onjegin) 2, Collin (Bohème) 2, Kecal (Prodana nevesta) 1, Grof de Grioux (Manon) 4, Doktor (Traviata) 2, Mefisto (Faust) 1, Sam (Ples v maskah) 5.

dr. Fran Vatovec:

MARGINALIJE OB VII. LJUBLJANSKEM FESTIVALU

Prireditve VII. Ljubljanskega festivala so mimo. Vsaj 14.000 ljubiteljev umetnosti se je zbralo v naših Križankah, med njimi 560 inozemcev. Največ je bilo Francozov. Težko bi bilo na splošno odrediti letošnjim festivalnim prireditvam kvalitetno izvedbo. Program na občutek »prima vista« nemara ni tako zazvenel, da bi ob njem postali pozorni. Težišče je bilo v samonikli, izvirni izvedbi nekaterih del: kako v določenih primerih zasnovati predstavo na prostem.

Trije takšni primeri so stopili v ospredje ob letošnjem VII. Ljubljanskem festivalu: Šulekova glasbena drama »**Koriolan**« v izvedbi zagrebškega opernega gledališča; nadalje Držić — Ruplov »**Boter Andraž**« v izvedbi ljubljanskega dramskega gledališča in v zasnovi režiserja F. Jamnika; končno posodobnjeni Goethejev »**Faust**« v izvedbi Eksperimentalnega gledališča pri zavodu »Ljubljanski festival« ter po zamisli režiserke Balbine Battelino-Baranovičeve.

Koriolan. Tisto rdeče poslopje v ozadju. Ko bi ga ne bilo. Tak je bil stalni refren ob razglabljanjih in pogovorih. Toda kaj naj pride tja za odriščem? Konference so se vrstile. Mi v Zagreb, Zagrebčani v Ljubljano. Nobene konference brez sklepov. Ko smo prišli skupaj: Jovo na novo. V pogodbi z vodstvom zagrebške Opere je bilo med drugim zapisano, naj bo predstava na prostem v možnem sozvočju z okoljem križanskega gledališča. Prav ob tem vprašanju so se kresala mnenja. Kdo ima prav? Vsekakor je moralo prodreti spoznanje, da ni mogoče prenašati odra na oder. Edino možen realni izhod bi bila nakazana scenerija. Toda tudi ta stvar ni tako preprosta. Kakšna bi morala biti ta nakazana scenerija, da bi sodila v ta okvir in da bi bila prepričljiva? V teh stvareh se je v letnem gledališču pokazal mojstra Pino Mlakar. Tudi preprosta scenografova zamisel ob Papandopulovi »Žetvi« nam je ugajala. Seveda so bila uprizoritvena vprašanja ob Koriolanu težja. Dogodki sami pa so ustvarili položaj, da je ostalo nespremenjeno. Tudi rdeča bajta v ozadju. V pozoriščnem središču je zraslo široko stopnišče kot izhodiščno jedro za gibanje Rimljanov in Rimljanov. Smeri gibanja so omogočile estetsko oblikovanje dinamičnih, valujočih odrskih figur. Le v dveh, treh slikah si je režiser pomagal s simboličnimi odrskimi rekviziti, ki so povsem zadoščali. Splošna sodba ljudi, ki

so dojemali lepoto glasbe, kvaliteto solističnih dosežkov in estetiko množičnih premikov na odru pravi, da je bila to najboljša, najbolj prepričljiva rešitev.

Boter Andraž. Pri takem botru, kakor smo ga videli v pred-dverju Križank, smo le malo pomislili na M. **Držića**. Tako pristno, sočno je zvenela goriška slovenščina v dr. M. **Ruplovi** priredbi. Tako samoniklo, revolucionarno je zasekala v tok dogajanja roka režiserja F. **Jamnika**. Da, bili so nekateri očitki in pomisleki: preveč koketiranja z željami občinstva. Tiste bakle, umetni ogenj v najrazličnejših oblikah, okoli sodčkov razporejeni stoli, brezplačne cigarete. Vabljuje natakarike, ki natakajo vinsko kapljico, ne da bi predložile račun. Itd. Taka je pač bila režiserjeva zamisel. Zakaj naj bi mu odrekli pravico izvirne, presenetljive zasnove? Nobenih nepotrebnih posežkov v preddverno arhitekturo razen vodnjaka in obeh sijajno apliciranih stopnišč. In če je želel zabrisati tradicionalno ločnico med prizoriščem in avditorijem, je mogel pomeniti prostorni podaljšek z »odra« v avditorij le ambient s sodčki ali gostilniškimi mizami ter s stoli okoli teh miz ali sodčkov. Vsekakor so bili sodčki privlačnejši. Za tem tiči tudi še drugo vprašanje: kako naj bi občinstvo sledilo zamotanemu Matekaževemu gibanju in kroženju po preddverju, če bi sedelo v točno začrtanih mejah šablonskega sedežnega reda? To bi šlo le s sedenjem na brivničnih vrtečih se stoli.

Boter Andraž je vzbudil med ljubljanskim občinstvom festivalno »psihozo«. To smo čutili zlasti ob tretji predstavi. Ob prvi ta ali oni še ni vedel, kaj se kuha v križanskem preddverju. Tudi hladno je bilo. Druga predstava je razgibala Ljubljano. Lahko bi bilo še več predstav. Spričo znatnih investicij pa ne kaže izčrpati določenega dela kar v enkratnem festivalnem okviru. Prodoren uspeh te predstave, ki je pritegnila v Križanke nove obiskovalce, narekuje, da ustrezemo našemu festivalnemu občinstvu z uvrstitvijo več predstav »Botra Andraža« tudi v festivalni program l. 1960. K temu nas izpodbuja sijajna rešitev kompleksa vprašanj, ki zajema včasih dokaj zamotano problematiko uprizoritev na prostem.

Končno še Goethejev »Faust«. Režiserka Balbina **Battelino-Baranovičeva** ga je posodobnila. Tvegan eksperiment. Tudi Platonov Sokrat je bil tvegan in Faulknerjev »Requiem za vlačugo« prav tako. Uspešno eksperimentiranje se ni ustvarilo pred »Faustom«. Seveda so bila opazna še nekatera neskladja med tradicionalnim, klasičnim likom Goethejevega »Fausta« in med tisto podobo, ki si jo je načrtala v svoji zasnovi režiserka. Njena stvaritev je od časa do časa zdrknila na stari tir. Na splošno pa pomeni to Faustovo posodobnenje revolucionarni uprizoritveni prijem, ki je bil pozitiven in uspešen. Pri tem se režiserka ni dokaknila arhitektonskega okolja, če izvzamemo neogibno odrsko težišče v preddvernem središču, tako da so krožili nosilci posameznih vlog med občinstvom. Tudi pri »Faustu« smo postregli s psihozo. Njeno značilno znamenje: iz hišnikove spalnice morajo v preddverje poslednji stoli. Modernizirani »Faust« bo nadaljeval svojo odrsko pot v sezoni 1959-1960 v Viteški dvorani.

Seveda si je tudi letos ob letošnjem festivalu utrla pot vprašanje našega festivalnega programa. Pigmejsko ljubki panteljakec je počastil festivalne organizatorje z anonimnim dopisom: to ni ljubljanski, ampak srbohrvatski festival. Lokalistično sirotle. S pro-

gramsko smerjo se povezujejo tri gledanja. Po prvem naj bi se ljubljanski festivali razrasli v vrhunsko kvalitetno, slovensko kulturno manifestacijo, naše lepe Križanke pa naj bi postale kot njihova osnovna lokacija narodna akropola.

Drugo gledanje: ljubljanski festivali naj bi se razvili v mednarodno kulturno turistično atrakcijo po sledovih drugih mednarodno slovečih festivalnih mest. Ta festivalna ideologija mora ljubko spati, dokler se ne izboljšajo hotelski in nastavitveni pogoji, ki so bistvenega pomena za realizacijo takšne festivalne zasnove. Še zmerom imamo manj ležišč kakor l. 1938.

Tretje gledanje: ljubljanska festivalna zamisel naj se razprostre čez vso Jugoslavijo. Zajame naj v svojo kulturno gravitacijo vsaj še nekatere druge ljudske republike. Res so bili v okviru ljubljanskih festivalov angažirani odlični umetniški in folklorni ansambli iz naših najizrazitejših jugoslovanskih kulturnih žarišč. Beograd: Opera, Operni balet, Kolo, Branko Kršmanović. Zagreb: Opera, Operni balet, Filharmonija, Janigro, Pomykalo, Lado. Skoplje: Tanac. Razen tega so sodelovali na ljubljanskih festivalih prireditvah najznamenitejši solisti iz različnih ljudskih republik. Nova avtomobilska transverzala odpira tudi tukaj nove možnosti, ki bi utegnile okrepiti veljavo ljubljanskih festivalov v jugoslovanskem kulturnem okviru.

TOVARNA KOVINSKE EMBALAŽE - LJUBLJANA

Izdelujemo tudi pribor za avtomobile in kolesa, in sicer avtomobilske žaromete, velike in male, zadnje svetilke, stop-svetilke, zračne zgoščevalke za avtomobile in kolesa ter zvonce za kolesa. Izdelujemo tudi pločevinaste litografirane otroške igrače.

proizvaja vse vrste litografirane embalaže — kot embalažo za prehranbeno industrijo, gospodinjsko embalažo, bonboniere za čokolado, kakao in bonbone ter razne vrste litografiranih in ponikljanih pladnjev. Razen tega proizvajamo električne aparate za gospodinjstva kot n. pr. električne peči.

Tovarna kleja

LJUBLJANA
ŠMARTINSKA 50

Telefoni: 30-368 in 30-611
Brzjav: »OSSA«

Proizvaja:

kostne in kožne kleje, želatino tehnično in prečiščeno, tehnične maščobe, gnojila in krmila

Prijavite pravočasno svoje potrebe, ker vas med letom zaradi omejene proizvodnje ne bomo mogli upoštevati

IEV · LJUBLJANA
INDUSTRIJA ZA ELEKTROZVEZE
JUGOSLAVIJA

PROJEKTIRAMO
RAZVIJAMO
DOBAVLJAMO

kratkovalovne in ultrakratkovalovne sprejemno-oddajne aparature, aparature za usmerjene brezžične zveze, televizijske naprave, elektronske merilne in kontrolne instrumente, naprave za regulacijo in napajanje, sestavne dele za radio in elektrotehniko, VF keramiko, magnete, ferite, vse vrste avtomobilskih in miniaturnih žarnic, fotocelice, izolacijske in zaščitne mase ter metalizacijske in VF izolacijske lake.

INDUSTRIJA ZA ELEKTROZVEZE
Ljubljana — Jugoslavija

10 tableta

Phenalgol

PROTIV BOLOVA

„Lek“ LJUBLJANA Odobr. KZL: 373/54

*Dobite
ga v
vsaki
lekarni!*

TRGOVSKO PODJETJE

Svila

(BIVŠI URBANC)

*o Ljubljani
pri Prešernovem
spomeniku*

*priporoča
obiskovalcem
gledališča
svoje bogate
zaloge svile
in drugih
tkanin!*

Telekomunikacije Ljubljana

KVALITETA
OKUS • RENOME

COMMERCE

Zastopstvo inozemskih tvrdk
LJUBLJANA, Dolničarjeva 1
tel. št. 20-761 22-241

20-762

20-763

20-764

Zastopamo renomirane inozemske firme, ki oskrbujejo našo kemično, tekstilno, papirno, gradbeno in druge industrije s surovinami, stroji in orodji ter naše kmetijstvo z umetnimi gnojili in rastlinskimi zaščitnimi sredstvi.

V naših lepo urejenih poslovalnicah TELEFON 27-18
vedno postrežemo z dobrim blagom
po najugodnejših cenah!

KOLONIALE

Dostavljamo tudi na dom.
Sprejemamo telefonska naročila!

LJUBLJANA
ŠENTVID 20

Novosti

Državne založbe

Slovenije

WILLAM FAULKNER: Divje palme, pl.	din 1.100.—
THEODOR STORM: Novele, pl.	« 1.200.—
F. M. DOSTOJEVSKI: Idiot, pl.	« 2.000.—
JOSIP KULIŠER: Splošna gospodarska zgodovina I., II., pl.	« 3.500.—
AVGUST PIRJEVEC: Delo Franceta Prešerna pl.	din 800.—
ALEKSANDER VUČO: Mrtve javke, pl.	« 1.100.—
JUŠ KOZAK: Šentpeter, pl.	« 1.250.—
GUSTAV KRKLEC: Lirika, pl.	« 850.—
J. J. ROUSSEAU: Emil — o vzgoji, br.	« 1.400.—

Naročila sprejema:

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE

LJUBLJANA, Mestni trg 26

Čopova 3

Trg revolucije 19

CELJE, Trg V. kongresa 3

Vršim vsa generalna in ostala
popravila vseh vrst
motornih vozil!

JAN JANEZ

Telefon 20-283
Rudnik 15

**TOVARNA BARV
IN LAKOV**

»*Color*«

MEDVODE

SLOVENIJA

JUGOSLAVIJA

Izdeluje firmeže, oljnate
barve, podvodne barve,
lake, emajle, steklarski
kit, umetne smole, nitro-
lake, špiritne lake, trdllo
za obutev.

KINO-FOTO

**DELAVNICA —
PRECIZNA MEHANIKA**

LJUBLJANA
GOSPOSVETSKA 8
TELEFON 31-712

IZDELUJE IN POPRAVLJA

optične in neoptične instrumente za medicino,
laboratorijske instrumente in stroje, kino-foto,
mikrofone (kondenzatorske za študij), televi-
zijske in antene UKV, izdeluje in popravlja
vse nadomestne dele (izdeluje vsa strojna dela)

PRAVA NEGA

Narta

Lastnik in izdajatelj: Uprava Slovenskega narodnega gledališča v L.
ljani. Predstavnik: Smiljan Samec. Urednik: Mitja Sarabon. —
Časopisnega podjetja »Delo«. — Vsi v Ljubljani.

Obveščamo Vas, da je bil Gledališki list za Egkovo opero „Revizor“ natisnjen že v prejšnji sezoni, ko je bila uprizoritev zaradi bolezni v ansamblu preložena. Zato prosimo, da to upoštevate!

Gledališki list Opere

